

Els valencians accepten la unitat de la llengua? Comparativa sistemàtica de formulacions

*Do Valencians accept language unity?
A systematic comparison of its wordings*

Miguel VÁZQUEZ-SANCHIS
Universitat Pompeu Fabra

Data de recepció: 21 de febrer de 2024

Data d'acceptació: 26 de juny de 2024

RESUM

L'afirmació que el valencià pertany al conjunt de la llengua catalana suposa, encara hui, un repte. Com a seqüela d'un conflicte identitari complex, la unitat de la llengua sovint és percebuda com un tema tabú. D'una banda, les enquestes l'eviten, la qual cosa ha derivat en una escassetat de dades demolingüístiques sobre la qüestió; de l'altra, les institucions dubten a l'hora d'enunciar-la i mai la formulen d'una manera completament directa. Tant les vacil·lacions dels actors polítics com la diversitat de resultats entre estudis que opten per formulacions diferents indicarien que el suport dels valencians a la unitat de la llengua varia segons com d'eufemísticament s'expressa. Així, l'acord amb formulacions més explícites podria estar encara condicionat per altres factors ideològics i sociolingüístics. Per tal de comprovar si la formulació té un efecte en l'acceptació i quines altres variables s'hi correlacionen en cada cas, hem avaluat el grau d'acord d'una sola mostra de residents al País Valencià ($n = 1.090$) amb set formulacions diferents de la unitat de la llengua. Aquesta mostra s'ha ajustat a la representativitat poblacional tenint en compte criteris d'edat, geogràfics i ideològics. Els resultats revelen un suport globalment elevat de la unitat de la llengua i, en general, validen l'efecte positiu d'emprar formulacions eufemístiques. No obstant això, també es comprova que un excés d'eufemisme pot afectar negativament el grau d'acord. A més a més, les correlacions amb variables sociolingüístiques denoten com altres elements de les formulacions, independents de l'aspecte eufemístic, poden activar reticències ideològiques addicionals.

PARAULES CLAU: valencià, unitat de la llengua, actituds lingüístiques, ideologies lingüístiques, secessionisme lingüístic.

ABSTRACT

The assertion that the Valencian variety forms part of the Catalan language still poses a challenge today. In the aftermath of a complex identity conflict, the unity of the language is often perceived as a taboo subject. On the one hand, surveys avoid it, leading to a scarcity of demo-

linguistic data on this issue, and on the other hand, institutions are hesitant when it comes to wording this concept and never formulate it in a fully direct way. Both the vacillations of political actors and the diversity of results between studies that opt for different wordings may indicate that Valencians' support for language unity varies depending on how euphemistically it is expressed. Thus, agreeing with more explicit wordings could still be conditioned today by other ideological and sociolinguistic factors. In order to verify if wording has an effect on the acceptance of unity and to establish which other variables correlate with it in each case, we assessed the degree of agreement of a single sample of Valencian Country residents ($n = 1.090$) with seven different language unity wordings. The sample had been adjusted for population representativeness considering geographical, ideological and age criteria. Results revealed overall high support for language unity and, in general, validated the positive effect of using euphemistic wordings. However, it was also found that an excess of euphemism may negatively affect the degree of agreement. Additionally, correlations with sociolinguistic variables suggest that other elements in the wordings, independent of the euphemistic aspect, can trigger further ideological reluctance.

KEYWORDS: Valencian, language unity, language attitudes, language ideologies, language secessionism.

1. INTRODUCCIÓ

El sintagma *unitat de la llengua* es referix al fet que les diferents varietats diatòpiques del català formen, efectivament, una mateixa llengua. La claredat aparent de tal afirmació no ha resultat tan òbvia durant l'últim mig segle: la divisió territorial del domini lingüístic ha sigut aprofitada des dels anys 1970 per certs sectors politicoculturals, els quals han promogut la concepció de la varietat valenciana com a llengua independent. El grau excepcional de mobilització social generat per la reivindicació de canvis en l'organització territorial de l'Estat —entre altres esperances democràtiques— va permetre també, paradoxalment, la difusió immediata en l'opinió pública d'una sèrie d'ideologies lingüístiques fomentades per actors polítics conservadors i destinades a paralitzar l'enfortiment dels vincles culturals (potencialment nacionals) entre els territoris catalanoparlants. La reacció d'una part dels valencians —no necessàriament competents en valencià— contra el consens ortogràfic fabrià de les *Normes ortogràfiques* de 1932, o *Normes* de Castelló, i el seu distanciament de l'àmbit universitari i dels treballs de codificació i elaboració de gramàtics valencians van generar una fractura sense precedents, no només dins dels moviments valencianistes, sinó també en el conjunt de la població. El recorregut històric, les motivacions i els discursos del secessionisme lingüístic ja han sigut estudiats en profunditat per autors tant de la sociolingüística com d'altres perspectives de les ciències socials, com ara Ferrando Francés (1986), Radatz (1993), Calaforra (1994), Climent-Ferrando (2005), Pradilla Cardona (2005) o Bodoque Arribas (2011).

Al voltant del canvi de segle, el debilitament de les tesis secessionistes ortodoxes era constatable des de diversos punts de vista. Destaquem-ne tres:

— *Representació política*. Unió Valenciana, partit anticatalanista per excel·lència, esdevé extraparlamentari, tant en les Corts Valencianes (1999) com en el Congrés dels Diputats (2000).

— *Model lingüístic*. L'ortografia secessionista desapareix en eixe període dels diaris oficials (les publicacions de normes jurídiques) en què s'havia emprat (Mas, 2012: 294) i té una difusió insignificant en els àmbits mediàtic i editorial.

— *Legitimitat normativa*. En 1998 es crea l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), ens normatiu que recupera i oficialitza les *Normes* de Castelló, mitjançant un model més particularista valencià (sobretot en el lèxic) que la proposta de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), cosa que desarticula gran part dels arguments secessionistes.

Els tres tipus de canvis estan interrelacionats i assenyalen l'inici d'un nou cicle polític de pacificació quant al debat sobre l'entitat del valencià: el recurs ocasional a l'argumentari secessionista —com ara el fet d'aprovar a les Corts Valencianes, sense efectes legals, que «la parla dels valencians [...] partix sense dubte de la més profunda prehistòria» (Proposició no de llei..., 2013: 27523)— pot resultar irrellevant si es compara amb atemptats amb bomba contra una llibreria o contra un lingüista.¹ Encara que, com diem, la creació de l'AVL no és inicialment la causa de la pacificació, sinó que n'és un dels símptomes, a mesura que la institució es consolida (jurídicament, si més no) adopta un posicionament un poc més explícit en l'afirmació de la unitat de la llengua.

En efecte, el *Dictamen del Consell Valencià de Cultura sobre la llengua* (Consell Valencià de Cultura, 1998: 7), inclòs en el preàmbul de la llei que va fundar l'AVL (Llei 7/1998, de 16 de setembre, de la Generalitat Valenciana), només arribava a afirmar que «el valencià [...] forma part del sistema lingüístic que els corresponents Estatuts d'autonomia dels territoris hispànics de l'antiga Corona d'Aragó reconeixen com a llengua pròpia». Huit anys més tard, en canvi, l'AVL precisa en el seu *Dictamen sobre els principis i criteris per a la defensa de la denominació i l'entitat del valencià* (2005: 21) que «els diferents parlars de tots estos territoris constituïxen una llengua, és a dir, un mateix “sistema lingüístic”, segons la terminologia del primer estructuralisme», cosa que resol l'ambigüitat intencionada del concepte *sistema lingüístic* en el primer document de «pacte». A més, eixe mateix dictamen remarca que «la llengua pròpia i històrica dels valencians, des del punt de vista de la filologia, és també la que compartixen les comunitats autònomes de Catalunya i de les Illes Balears i el Principat d'Andorra» (AVL, 2005: 20-21). Així i tot, és cert que la referència a la llengua catalana encara és poc directa, potser «innecessàriament críptica» (Pradilla Cardona, 2005: 159).

Des de la reforma de 2006, l'AVL figura en l'Estatut d'autonomia com a institució normativa del valencià (Generalitat Valenciana, 2020: art. 6.8), cosa que implica el reconeixement del grau màxim d'oficialitat als seus dictàmens (al nivell dels d'altres

1. Ens referim, a tall d'exemple, a dos dels moments més violents de l'anticatalanisme postfranquista: un dels atacs amb explosius a la llibreria Tres i Quatre de València (5 de novembre de 1976) i l'intent d'assassinat a Manuel Sanchis Guarner amb un paquet bomba (4 de desembre de 1978).

institucions estatutàries com el Consell Jurídic Consultiu o el Síndic de Greuges). Malgrat este reconeixement legal en diferit de la unitat de la llengua i la jurisprudència que l'ha avalat reiteradament (Játiva, 2014), diversos actors polítics, notablement el Partit Popular, invoquen periòdicament la retòrica secessionista —però ja sense intenció de recuperar-la com a línia política, simplement amb l'objectiu de generar polèmiques, com era el cas amb la Proposició no de llei de 2013 que hem esmentat. En altres paraules, deixant de banda el suport a polítiques lingüístiques globalment contràries a la normalització del valencià, el qüestionament de la unitat de la llengua com a tal s'ha limitat en l'última dècada a accions simbòliques puntuals, que són aprovades oficialment quan partits d'orientació conservadora tenen la majoria parlamentària. L'exemple més recent d'esta dinàmica és una declaració institucional de l'executiu valencià, el Consell de la Generalitat Valenciana (2023), que reclama el reconeixement diferenciat de *valencià* i *català* com a llengües possibles d'ús en el Congrés dels Diputats i potencialment oficials a la Unió Europea (ahora que critica que el castellà compartisca espai amb altres llengües de l'Estat en eixos àmbits).

La insistència intermitent en un secessionisme lingüístic discursiu indica que estos partits encara associen eixa retòrica amb un cert efecte mobilitzador en el seu electorat. Per tant, semblaria que la menció de la (no) unitat de la llengua encara genera reaccions en els ciutadans segons el seu posicionament polític general: es tractaria d'una persistència del que Casesnoves-Ferrer i Mas (2016: 117, i 2020: 189) anomenen els «*packs* ideològics valencians», és a dir, del vincle en les ideologies dels valencians entre, d'una banda, l'esquerra, el suport a la normalització del valencià i les posicions favorables a la unitat de la llengua i, de l'altra, la dreta, el rebuig a la normalització i les reticències envers la comunitat lingüística catalanòfona. Cal preguntar-se, doncs, fins a quin punt la població accepta actualment la unitat de la llengua i si ho fa d'una manera transversal.

2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

2.1. *Enquestes demolingüístiques i textos institucionals*

Quan es mira d'indagar en dades macrosociolingüístiques sobre l'acceptació de la unitat de la llengua al País Valencià, el panorama general és el del silenci demoscòpic. Com a tabú sociolingüístic per excel·lència, les enquestes públiques de la Generalitat Valenciana, *Coneixement i ús social del valencià* (CUSV, Direcció General de Política Lingüística i Gestió del Multilingüisme, 2021), sempre han evitat la pregunta, a diferència d'altres com l'*Enquesta d'usos lingüístics de la població* (EULP, IDESCAT, 2018) de la Generalitat de Catalunya. Esta autocensura podria interpretar-se des de més d'un punt de vista. D'entrada, podríem suposar que, simplement, no s'ha volgut «entorpir» la recollida de dades del tema principal de l'enquesta —l'evolució del conflicte lingüístic valencià-castellà— amb una pregunta que podria incomodar els informants. Alternativament, i potser sent més realistes, podríem sospitar que els governs

successius han volgut evitar la generació de dades sobre el tema per por que mostraren una evolució contrària a la seua posició. Finalment, com veurem a continuació i com a motiu probablement secundari respecte dels altres dos, podríem considerar que s'ha esquivat per la dificultat d'acordar com caldria formular un ítem de resposta tancada sobre un tema amb tanta càrrega ideològica (conscient) en els parlants.

Potser per algun d'estos motius i/o per falta d'interés, el Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS), enquestadora pública estatal, que havia començat a preguntar per la unitat de la llengua en 2001, va deixar de fer-ho només quatre anys després (CIS, 2005). Concretament, davant de la pregunta «Respecto a la identidad del valenciano, ¿con qué frase se identifica Vd. en mayor medida?», s'oferia la possibilitat de contestar «Es una lengua diferente y diferenciada del catalán» o «Es la misma lengua que se habla en Cataluña y las Islas Baleares», o de no posicionar-se. En esta sèrie d'enquestes, al voltant d'un 60 % dels informants solia optar per l'opció secessionista i al voltant d'un 30 %, per la unitarista, mentre que el 10 % restant no sabia o no volia contestar (Aguelló Calatayud, 2011: 511). En este període, quan s'acabava d'arribar al consens necessari per a aprovar la llei de creació de l'AVL, el 1998, i just abans del dictamen de la institució que posaria l'accent en este fet lingüístic, el 2005, el rebuig elevat que encara es constata cap a la unitat de la llengua ens pot ajudar a entendre el motiu de referir-s'hi d'una manera tan eufemística en eixos dos documents legals, si pressuposem que el plantejament del CIS és, d'alguna manera, més clar. Tot i això, també hem d'analitzar esta diferència des de la perspectiva contrària: podríem considerar que el CIS planteja una dicotomia massa directa i deduir que si haguera proposat unes opcions de resposta més similars a les formulacions anteriors, més informants s'haurien sentit còmodes optant per la resposta unitarista.

El debat sobre com cal preguntar per esta qüestió, efectivament, no és estrany en l'àmbit de la demolingüística catalana: va ser fins i tot objecte d'una nota de premsa de la Generalitat de Catalunya (2020). El motiu va ser la publicació de l'*InformeCAT*, de Plataforma per la Llengua (2020), que, amb dades de l'enquestadora privada Gabinet d'Estudis Socials i Opinió Pública (GESOP), determinava que un 44,5 % de la població de Catalunya estava *en contra* de la unitat de la llengua, un 60,9 % entre els jòvens. Això contrastava clarament amb les dades de l'última EULP, segons les quals un 70,6 % de la població estava totalment o més aviat *d'acord* amb la unitat de la llengua, especialment en la franja jove (73,1 %), un resultat més esperable en un territori on, teòricament, la unitat de la llengua no es qüestiona públicament. La Generalitat de Catalunya va afanyar-se a destacar davant dels mitjans de comunicació les virtuts de la seua enquesta en comparació amb la del GESOP. La que van destacar en primer lloc va ser, precisament, la formulació de la pregunta: mentre que el GESOP preguntava «Creieu que valencià, mallorquí i català són la mateixa llengua?», l'EULP demanava el grau d'acord amb la frase «La parla de les Illes Balears, de la Comunitat Valenciana, d'Andorra i de Catalunya són maneres diferents de parlar la mateixa llengua», una afirmació més indirecta o, continuant amb l'adjectiu del paràgraf anterior, més eufemística. Estes declaracions ens permeten intuir que durant el disseny de l'enquesta pública hi va haver un procés de reflexió a l'hora de formular l'afirmació de la

unitat de la llengua, per tal de maximitzar la probabilitat d'obtindre-hi respostes favorables. De fet, el sintagma «maneres diferents de parlar la mateixa llengua» de l'EULP va ser recuperat per Casesnoves-Ferrer i Mas (2016) per al País Valencià, amb una mostra formada per estudiants universitaris. Tot i que en este cas no podem generalitzar els resultats al conjunt de valencians, cal destacar que els resultats també van ser notablement favorables a la unitat de la llengua: un 76,1 % hi estava totalment o més aviat d'acord.

Cal remarcar, però, que si bé la formulació de la unitat de la llengua és especialment problemàtica en l'àmbit de la demolingüística, també pot generar dificultats en textos institucionals —en sentit ample, tant en textos oficials d'institucions com en textos difosos amb finançament públic (bases de convocatòries, llibres de text, etc.). A banda del cas dels documents fundacionals i normatius de l'AVL, podem citar exemples relativament recents, com ara el de la Sentència del Tribunal Suprem [STS] 634/2020. Hi constatem com l'alt tribunal al·lega no pronunciar-se sobre la unitat de la llengua, però no és capaç de referir-s'hi sense dedicar les cinc línies anteriors a oferir-ne diferents possibilitats de formulació:

Con independencia de la naturaleza, concepto o consideración que se pueda mantener sobre el valenciano y/o catalán, aun en la tesis de que una y otra lengua cooficial en las comunidades autónomas de Cataluña, Baleares y Valencia forman parte del mismo *sistema lingüístico*, que conforman una *comunidad lingüística* y *ámbito lingüístico*, que desde el punto de vista de la filología, valenciano y catalán sean la misma lengua, o incluso aunque se admitiera sin matices que científicamente son lo mismo valenciano y catalán y no lenguas similares —esta Sala no se define en ese punto— se juzga que el Decreto impugnado contraviene el sistema de fuentes determinado en la Constitución. (STS 634/2020: 3, cursiva en l'original)

Per tant, és evident que encara hui les institucions dubten sobre com cal descriure este fet lingüístic d'una manera prou eufemística per a no generar reticències o tensions en la població general o, en altres paraules, per a rebre l'aprovació de l'opinió pública.

2.2. Actituds lingüístiques i unitat de la llengua

Esta problemàtica va ser parcialment analitzada en un estudi de Baldaquí-Escandell (2005). En aquest estudi l'autor constata que en diverses enquestes sociolingüístiques escolars de les dècades de 1980 i 1990, com ara en Colom Ortiz (1998), s'avalua l'acord amb la unitat de la llengua mitjançant una única pregunta, que varia en cada qüestionari. L'autor partix de la hipòtesi que la percepció de la unitat de la llengua és un constructe multidimensional que no pot ser avaluat amb un sol ítem, per la qual cosa construeix un qüestionari en què es pregunta pel grau d'acord amb diferents afirmacions sobre la posició del valencià dins de la llengua catalana. Tanmateix, només

quatre dels huit ítems són pròpiament una formulació de la unitat de la llengua, la qual cosa és l'objecte d'este treball, mentre que les altres quatre afirmacions corresponen a altres qüestions actitudinals, com ara la percepció de la intercomprensió («I think I will not understand the way of speaking of Mallorca or Girona citizens») o la predicció de la divisió lingüística en el futur («Although Valencian and Catalan are currently very similar, they [will differ] until they become two different languages» [Baldaquí-Escandell, 2005: 49]). Finalment, però, els procediments estadístics no validen que els huit ítems proposats puguin constituir una escala consistent (només tres ho fan) ni que s'organitzen en diverses dimensions.

En este treball, en canvi, no plantegem la percepció de la unitat de la llengua com a constructe multidimensional, sinó que considerem que estar més o menys d'acord amb la unitat de la llengua és *només un dels aspectes* que es poden valorar des del punt de vista de les actituds lingüístiques (interdialectals, en este cas). És a dir, partint del fet que els parlants presenten actituds —«disposition[s] to respond favorably or unfavorably to an object, person, institution, or event» (Ajzen, 1988: 4)— cap a les altres varietats diatòpiques de la seua llengua i assumint l'estructura tripartida entre la dimensió cognitiva, l'afectiva i la conativa (Garrett, 2010: 23) —opinions racionalitzades, sentiments i tendències de comportament, respectivament—, el grau d'acord amb la unitat de la llengua és simplement *un dels factors cognitius* que es poden avaluar dins del constructe multidimensional que són les actituds lingüístiques. En efecte, fins i tot un parlant que negue rotundament la unitat de la llengua estarà expressant una actitud lingüística determinada sobre el contrast entre la seua varietat i la resta, i eixa serà només una entre altres actituds lingüístiques de la dimensió cognitiva. Altres actituds lingüístiques (interdialectals) cognitives serien, per exemple, l'opinió sobre quin ha de ser el nom oficial de la llengua o la valoració de la varietat pròpia com a més correcta o menys que les altres. Així doncs, el desacord d'este hipotètic parlant secessionista amb la unitat de la llengua es podrà combinar amb les altres actituds cognitives que presente, com una més. Si analitzem conjuntament eixes actituds cognitives amb les de les dues altres dimensions (afectiva i conativa), podrem descriure les actituds lingüístiques interdialectals del parlant de manera, ara sí, multidimensional.

Malgrat esta discrepància teòrica, Baldaquí-Escandell (2005) fa una aportació de gran utilitat: avalua el grau d'acord d'una sola mostra (d'alumnat d'institut de l'Alacantí) amb diferents formulacions de la unitat de la llengua, cosa que fa comparables entre si els percentatges d'acord obtinguts en cadascuna de les quatre formulacions. Tot i que no era l'objectiu de l'estudi, les diferències significatives entre els ítems representen una primera validació de la hipòtesi que hem anat dibuixant al llarg d'esta secció: la formulació de la unitat de la llengua influiria en el grau d'acord dels parlants. El punt més destacable d'estes diferències és que «when the items refer to Valencian as a linguistic variety, the responses are much more positive as a whole than when an identification of varieties within the same language is simply mentioned», mentre que «mentioning the name of the common language appears to influence the responses [negatively]» (Baldaquí-Escandell, 2005: 51-52).

Així mateix, Baldaquí-Escandell detecta relacions significatives en la seua mostra entre el grau d'acord amb la unitat de la llengua i diverses variables sociolingüístiques:² les actituds cap al valencià, el programa educatiu, la llengua inicial, la llengua predominant, variables d'identitat grupal i la classe social. Tanmateix, cal destacar que només s'avalua com s'associen estes variables *amb el valor únic combinat* dels ítems validats estadísticament com a escala, o siga, només s'avalua la relació del *conjunt de formulacions* amb les altres variables. La informació rellevant per a l'anàlisi que proposem, al contrari, seria observar com cada variable es relaciona *amb cadascuna de les formulacions* de la unitat de la llengua. En altres paraules, tornant a la problemàtica d'enunciar la unitat de la llengua sense generar tensions, per a determinar quines formulacions poden rebre més acceptació entre diferents grups sociolingüístics, cal comprovar quines són més independents d'eixes variables: amb quines la població estarà d'acord independentment de com es distribuïsquen en altres dimensions. A més, perquè l'anàlisi siga estrictament comparativa, caldrà limitar els ítems exclusivament a formulacions de la unitat de la llengua (sense altres actituds) i, perquè siga generalitzable a la població, ens caldrà una mostra que en siga prou representativa (en lloc de centrar-se en alumnat d'Institut o d'universitat).

2.3. Objectius i hipòtesis

A partir del context exposat i de les necessitats que se'n deriven, hem establert els objectius següents:

- Comprovar si la manera de formular la unitat de la llengua influïx en el grau d'acord dels parlants.
- Avaluar la correlació de les diferents formulacions amb altres variables sociolingüístiques, especialment pel que fa als *packs* ideològics valencians.
- Determinar quina formulació compta amb més consens i pot ser aprofitada en legislació, jurisprudència, declaracions institucionals, enquestes públiques, etc.

La inseguretat de les institucions a l'hora de formular clarament la unitat de la llengua pareix apuntar a una certa persistència de la catalogació d'esta afirmació com a tabú en l'opinió pública. Com hem vist, és habitual emprar formes menys concises, més indirectes, més implícites, que podem considerar *eufemístiques*, ja que expressen el mateix fet, però eviten lèxic o combinacions de lèxic determinades que en certa manera es perceben com a inadequades i, probablement, com a conflictives. Així mateix, en Generalitat de Catalunya (2020) i en Baldaquí-Escandell (2005) hem constatat la distància entre el grau d'acord rebut per formulacions diferents, que també podríem ordenar en una escala de més a menys *eufemístiques*. A partir d'estes obser-

2. Algunes variables són purament socials, sense component lingüístic, però ens hi referirem també amb l'adjectiu *sociolingüístiques*, com a hiperònim, per tal d'evitar la repetició *socials i sociolingüístiques* al llarg del treball.

vacions, suggerim que eixa escala ha de ser el factor principal a l'hora de classificar les diferents formulacions. Així, proposem les hipòtesis (H) següents:

- H1. La manera de formular la unitat de la llengua influïx en el grau d'acord dels parlants.
- H2. El grau d'acord disminuïx a mesura que la formulació esdevé menys eufemística.
- H3. El grau d'acord està més correlacionat amb variables sociolingüístiques a mesura que la formulació esdevé menys eufemística.

3. MÈTODES

3.1. Ítems i opcions de resposta

Hem seleccionat set formulacions diferents (F1-F7, taula 1) per a comparar-les de manera sistemàtica amb la mateixa mostra i amb les mateixes opcions de resposta. Totes provenen de fonts reals, moltes de les quals ja hem citat, i poden classificar-se en quatre nivells, de més a menys eufemístiques:

- *Nivell 1 (F1 i F2)*. Establixen una certa connexió entre el valencià i les altres varietats amb les fórmules *sistema lingüístic* i *la que compartixen*, tot separant-les de la paraula *llengua (pròpia)* amb estructures sintàctiques complexes.

- *Nivell 2 (F3 i F4)*. Usen el sintagma *mateixa llengua*, però l'atenuen amb referències a la diversitat, precisant que es compon de *varietats diferents* o de *maneres diferents de parlar*.

- *Nivell 3 (F5 i F6)*. Usen el sintagma *mateixa llengua* sense matisos. Entre elles, presenten la mateixa diferència principal que les del nivell 2: una esmenta les varietats lingüístiques i l'altra, els territoris.

- *Nivell 4 (F7)*. Establix una jerarquia entre els glotònims *valencià* i *català*, marcada pel concepte *dialecte*. No prové de les enquestes ni dels documents institucionals anteriors, però seria la formulació menys eufemística possible i és, de fet, la segona accepció de *valencià* en el *Diccionari de la llengua catalana* (IEC, 2007).

Seguint Baldaquí-Escandell (2005) i la gran majoria d'estudis d'actituds lingüístiques, les respostes es registren en una escala de Likert, un mecanisme de resposta tancat que permet establir gradacions, evita la sobresimplificació dicotòmica i possibilita anàlisis estadístiques més detallades. La llista de formulacions es va presentar en ordre aleatori després d'haver oferit a la persona enquestada la informació següent: «A continuació tens set afirmacions sobre les quals hi ha diversitat d'opinions. Indica en cada cas si estàs d'acord amb el que s'afirma» (o la traducció al castellà, així com les de les formulacions, si era la llengua triada a l'inici del qüestionari). Les etiquetes de l'escala eren *totalment en desacord* (1), *parcialment en desacord* (2), *parcialment d'acord* (3) i *totalment d'acord* (4).

No obstant això, a diferència d'alguns altres estudis (especialment les enquestes públiques), no hem oferit als participants l'opció de no posicionar-se, per diversos

TAULA 1
Formulacions de la unitat de la llengua avaluades

Codi	Formulació	Font
F1	El valencià <i>forma part del sistema lingüístic que els corresponents Estatuts d'autonomia</i> dels territoris hispànics de l'antiga Corona d'Aragó reconeixen com a llengua pròpia.	Consell Valencià de Cultura (1998)
F2	La llengua pròpia i històrica dels valencians, <i>des del punt de vista de la filologia, és també la que compartixen</i> les comunitats autònomes de Catalunya i de les Illes Balears i el Principat d'Andorra.	AVL (2005)
F3	El valencià, el català i el mallorquí són <i>varietats diferents d'una mateixa llengua</i> .	Colom Ortiz (1998) ³
F4	La parla de les Illes Balears, de la Comunitat Valenciana, d'Andorra i de Catalunya són <i>maneres diferents de parlar la mateixa llengua</i> .	IDESCAT (2018)
F5	Català, valencià i mallorquí són <i>la mateixa llengua</i> .	Plataforma per la Llengua (2020)
F6	El valencià és <i>la mateixa llengua</i> que es parla a Catalunya i a Balears.	CIS (2005)
F7	El valencià és <i>un dialecte del català</i> .	IEC (2007) ⁴

FONT: Elaboració pròpia.

motius. Sovint es justifica la inclusió de la indiferència per a no provocar que persones que no tenen una opinió formada sobre un tema estiguen obligades a contestar-hi. En este cas, podriem referir-nos a castellanoparlants amb competències molt baixes o nul·les en valencià, ja que en principi no se'ls podria exigir un coneixement metalingüístic sobre una llengua que ni tan sols dominen. Tanmateix, la realitat és que és extremament habitual que ciutadans valencians que no saben expressar-se en valencià compartisquen opinions sobre la filiació de la llengua. De fet, en sentit contrari, també seria imprudent associar necessàriament el fet de ser valencianoparlant al d'estar implicat en este debat (tant si la implicació és unitarista com si és secessionista). En tot cas, l'existència hipotètica d'un informant absolutament neutral, realment indiferent, no seria especialment problemàtica per a este estudi: és cert que es veuria forçat a triar entre *parcialment d'acord* o *parcialment en desacord*, però, si la tria és la mateixa en totes les formulacions, no detectarem cap preferència particular. En canvi, si en sis formulacions selecciona *parcialment d'acord*, però en una opta per

3. En l'estudi original s'usa *balear*, però hem optat per *mallorquí* per tal de tindre almenys dues formulacions (F3 i F5) idèntiques amb la insistència en *varietats diferents* com a únic contrast. Una altra opció hauria sigut canviar el *mallorquí* de F5 per *balear*, una designació menys restringida dialectològicament, però pràcticament inexistent com a glotònim entre els parlants illencs. De tota manera, no resulta problemàtic excloure el menorquí i l'eivissenc, ja que cap de les formulacions inclou la totalitat del domini lingüístic.

4. L'accepció en qüestió precisa que és el *dialecte occidental parlat al País Valencià*, però l'hem abreujada per a evitar l'aparició de més factors potencialment discutits segons l'orientació ideològica.

parcialment en desacord, podrem detectar que este parlant, que s'hauria inclinat per l'opció de neutralitat per a no posicionar-se explícitament en el tema tabú, en realitat no hi és del tot indiferent. De tota manera, gràcies a l'ús d'una escala, l'efecte que puguen generar estos contrastos subtils entre els valors centrals sempre serà més baix que el que tindran les actituds de qui se situe en els valors extrems.

3.2. Mostra

Com que els destinataris de les formulacions institucionals de la unitat de la llengua són tots els residents al País Valencià, és important que la mostra amb què se n'avalua l'acceptació siga un reflex d'este conjunt poblacional. Per al tema que ens ocupa, és especialment important que mirem d'evitar distorsions en l'eix ideològic esquerra-dreta respecte a la població real. La mostra es compon de 1.090 informants amb edats de 18 a 70 anys, residents a les trenta-tres comarques del País Valencià.⁵ Ha sigut ponderada *a posteriori* a partir de quatre criteris per a ajustar-la als valors de la població, cosa que l'acosta a la representativitat: s'han tingut en compte, a partir dels criteris d'estratificació de CUSV (Direcció General de Política Lingüística i Gestió del Multilingüisme, 2021), la regió sociolingüística (sis, en total), la grandària del municipi de residència (quatre grups, de poble a ciutat gran), l'edat (tres grups, de jove a major) i la posició en l'eix d'ideologia política (tres grups, d'esquerra a dreta). Això vol dir que si, per exemple, les respostes que rebem corresponen en un 35 % a informants jòvens, en un 35 % a adults i en un 30 % a majors, però comprovem que en realitat, en la població d'interés (els valencians d'entre 18 i 70 anys), els jòvens només representen un 30 % de la població i són els majors els que arriben al 35 %, ponderarem les respostes rebudes de manera que les dels jòvens tindran un pes un 5 % inferior en el total de la mostra i les dels majors, un pes un 5 % superior.⁶ Les fonts per a determinar els valors corresponents a la població han sigut el padró municipal de 2022 (Institut Valencià d'Estadística, 2023) i la macroenquesta del CIS (2023) corresponent a novembre de 2022 (per a la ideologia esquerra-dreta, que no consta en el padró).

3.3. Proves estadístiques

En primer lloc, ens centrarem en els estadístics descriptius més bàsics (les mitjanes, les desviacions estàndard i els intervals de confiança) per a comparar el grau

5. Les formulacions de la unitat de la llengua formaven part d'un qüestionari sociolingüístic en línia més extens que va ser distribuït per l'autor. No s'ha comptat amb finançament.

6. El càlcul per a determinar el coeficient de ponderació pel qual cal multiplicar les respostes d'un grup determinat és la divisió de la proporció d'eixe grup en la població entre la proporció d'eixe grup en la mostra. En l'exemple, caldria multiplicar les respostes dels informants majors pel coeficient de ponderació 1,167, perquè $0,35 \div 0,3 = 1,167$. Com que el coeficient és > 1 , les seues respostes, efectivament, guanyaran pes, cosa que compensarà el desajust de la mostra inicial.

d'acord global dels participants amb cada formulació. En segon lloc, aplicarem la prova *t* de Student (o *t-test*) per a mostres aparellades, amb errors estàndard robustos. Este procediment pot determinar si són significatives les diferències observades entre les respostes d'una mateixa mostra d'informants a dos ítems diferents. És a dir, ens permet comprovar si, quan l'únic paràmetre que canvia és la formulació, els informants contesten de manera significativament diferent. Així doncs, cal repetir la prova per a cada parell de formulacions possible. Amb estos procediments mirarem de validar H1 i H2.

Finalment, per a comprovar H3, valorarem l'associació de les altres variables sociolingüístiques amb el grau d'acord amb *cada* formulació mitjançant correlacions de Spearman. Este indicador avalua la interdependència de dues variables recodificades en rangs (en cada variable s'assigna un 1 al valor més baix, un 2 al segon més baix, etc.) i es concreta en una xifra entre el -1 i l'1. Si la correlació és molt positiva, és a dir, si els informants que presenten valors alts en una formulació també els presenten en una variable sociolingüística, la xifra serà propera a l'1. Si, al contrari, l'augment en una variable té lloc alhora que una altra decreix, la correlació serà negativa, propera al -1. Per tant, el 0 representa la independència total entre les variables: quan no es detecta cap patró entre elles. Hem tingut en compte les variables de l'edat (en anys); la grandària del municipi de residència (en habitants); la ideologia esquerra-dreta (escala de Likert 1-10);⁷ els graus d'autoidentificació⁸ com a valencià, espanyol i català; la competència en valencià passiva —entendre i saber llegir— i l'activa —saber parlar i saber escriure— (les últimes cinc, en escales de Likert 1-4), i la llengua inicial, la llengua habitual i la presència del valencià a l'escola/institut (les últimes tres s'han codificat com a ordinals amb els nivells creixents *absència del valencià*, *valencià parcialment present* i *valencià predominant*). Com en el cas de la prova *t* de Student per a mostres aparellades, haurem d'aplicar el càlcul per parells de variables, però no entre les formulacions, sinó entre una formulació i una de les altres variables.

4. RESULTATS

El primer fet que es constata a l'hora d'analitzar les dades és que el grau d'acord dels valencians amb la unitat de la llengua és globalment elevat. En l'escala 1-4 (la nota mínima és 1, no 0), tres formulacions obtenen una mitjana superior al 3, i totes menys una se situen per damunt del 2,5, el valor que marcaria una mitjana de «suspens» (taula 2). La dispersió de les dades, que es resumix amb les desviacions estàndard, és bastant moderada: no tots els informants han contestat de la mateixa mane-

7. Per tant, una correlació positiva amb esta variable indicaria una tendència a professar una ideologia de dretes i una correlació negativa, a ser més proper a les esquerres.

8. Es va demanar, amb una escala de resposta per a cada gentilici, «Indica, en una escala des de "Gens" fins a "Molt", quant et reconeixes en les afirmacions següents: "Em sent valencià", "Em sent espanyol", "Em sent català"».

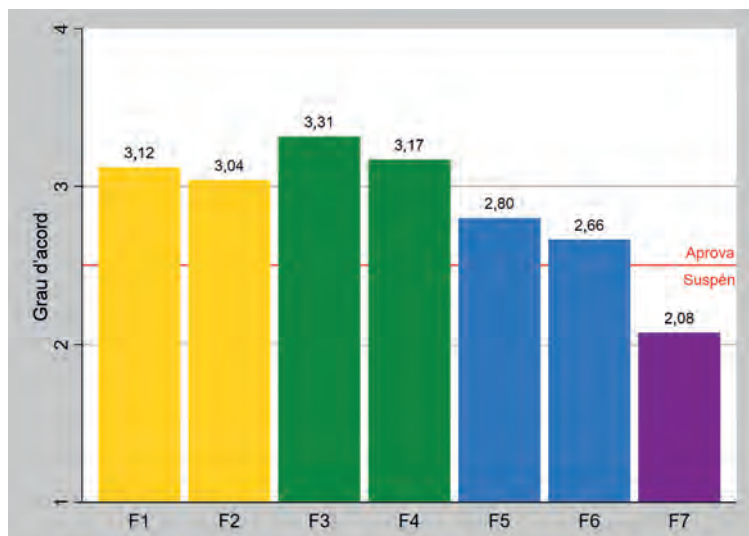
ra, evidentment, però la majoria no ha optat per valors gaire diferents als dels altres informants. A més, este indicador de dispersió és relativament uniforme sense importar la formulació; aproximadament, entre un 0,037 i un 0,046. Cal remarcar també que cap interval de confiança se situa a cavall del 2,5. Dit d'una altra manera, el marge d'error de totes les formulacions les situa establement o bé en l'aprovat o bé en el suspens, amb la certesa teòrica del 95 % que aportaria l'interval de confiança. Per tant, totes les formulacions reben un suport majoritari dels parlants amb l'excepció de F7 («El valencià és un dialecte del català»), que és rebutjada de manera igualment consistent (gràfic 1).

TAULA 2
Estadístics descriptius bàsics: centralitat i dispersió

Codi	Mitjana	Desviació estàndard	Interval de confiança del 95 %
F1	3,12	0,038	3,05 - 3,19
F2	3,04	0,040	2,96 - 3,12
F3	3,31	0,037	3,24 - 3,39
F4	3,17	0,041	3,09 - 3,25
F5	2,80	0,046	2,71 - 2,89
F6	2,66	0,045	2,57 - 2,75
F7	2,08	0,044	1,99 - 2,16

FONT: Elaboració pròpia.

GRÀFIC 1
Mitjanes del grau d'acord amb cada formulació

FONT: Elaboració pròpia.

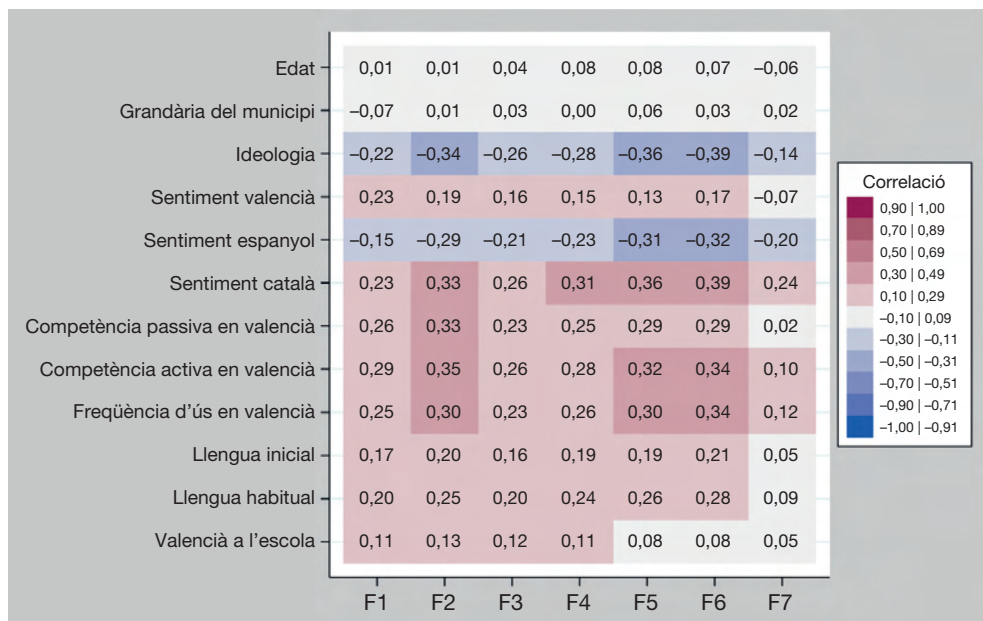
Així mateix, la prova *t* de Student per a mostres aparellades va detectar que les diferències eren significatives estadísticament entre 19 dels 21 parells de formulacions comparats, amb valors *p* inferiors a 0,05. És a dir, llevat de dues combinacions, formular la unitat de la llengua de maneres diferents fa variar en tots els casos significativament la mitjana de parlants que hi està d'acord. Les combinacions per a les quals no s'ha pogut comprovar que canviar la formulació modifiqui el grau d'acord són F1-F2 ($t = 1,94$; $p = 0,053$) i F1-F4 ($t = -1,19$; $p = 0,234$). Des d'este punt de vista, es confirmaria H1; efectivament, en 19/21 combinacions, la formulació de l'ítem influïx en el grau d'acord dels parlants. De fet, amb l'excepció del nivell 1 (F1 i F2), trobem diferències significatives fins i tot entre les formulacions que havíem considerat d'un mateix nivell eufemístic.

Pel que fa a la nostra segona hipòtesi (H2), l'eix de formulació de més a menys eufemística, en general, sembla influir de manera progressiva en la disminució del grau d'acord, com havíem plantejat. No obstant això, també trobem resultats més inesperats que no permeten validar-la completament. D'una banda, és cert que les formulacions F5 i F6, que enuncien l'existència d'*una mateixa llengua*, sense posar l'accent en la diversitat, són menys acceptades que les quatre anteriors. També confirmem, de manera més contundent, que l'absència d'eufemismes genera un rebuig clar cap a la unitat de la llengua: F7 no només rep la puntuació més baixa (2,08), sinó que, com hem dit, també és l'única que suspén. Tanmateix, no hi ha una progressió descendent entre les formulacions que havíem classificat com a màximament eufemístiques (F1 i F2) i les del nivell 2 (F3 i F4). Al contrari, F3 («El valencià, el català i el mallorquí són varietats diferents d'una mateixa llengua») obté la mitjana d'acord més alta i la desviació estàndard més baixa: és la formulació a què més gent ha donat suport i també la que més consens ha generat. F1, F2 i F4 se situen en segona posició, en ordres lleugerament diferents segons quin dels indicadors mirem (taula 2). L'anàlisi de correlacions pot aportar més detalls sobre les diferències en l'acollida d'estes formulacions «empatades», així com sobre les distincions que hi ha entre les menys eufemístiques (F5, F6 i F7).

Dins del ventall de valors possibles (entre -1 i 1), considerarem rellevants les correlacions que s'allunyen del valor central (0) un 0,3 o més ($\leq -0,3$ o $\geq 0,3$), límit a partir del qual convencionalment s'anomenen *correlacions moderades* (Davies, 1971). A partir d'este lliniar, descartem que l'edat, la grandària del municipi, el sentiment identitari valencià, la llengua inicial i l'habitual i el valencià a l'escola estiguen substancialment relacionades amb l'acceptació de cap formulació (gràfic 2). En canvi, constatem que el sentiment identitari català, la competència lingüística passiva i activa i la freqüència d'ús de la llengua, d'una banda —en sentit positiu—, i el sentiment identitari espanyol i l'eix ideològic esquerra-dreta, de l'altra —en sentit negatiu—, mostren correlacions en quasi tots els casos amb F2 («La llengua [...] és també la que compartixen les comunitats autònomes [...]», nivell 1), F5 i F6 («la mateixa llengua» sense matisos, nivell 3).

L'anàlisi de correlacions ens permet aportar quatre observacions importants. En primer lloc, que les variables típiques dels *packs* ideològics semblen mantindre, tot i que només moderadament, les correlacions del passat amb algunes formulacions. En

GRÀFIC 2
Correlacions entre formulacions i variables sociolingüístiques

FONT: Elaboració pròpia.

segon lloc, que tindre menys competències en valencià va lligat a rebutjar més la unitat de la llengua en eixes formulacions, cosa que confirma que no conèixer la llengua no genera indiferència, sinó al contrari. En tercer lloc, que la nostra tercera hipòtesi (H3: El grau d'acord està més correlacionat amb variables sociolingüístiques a mesura que la formulació esdevé menys eufemística) falla en el cas de F7: hi esperàvem les correlacions més altes, però finalment és la que menys en presenta. Com que rep una valoració tan negativa en la mitjana, podríem explicar l'absència de correlacions pel fet que és rebutjada de manera general pels valencians, sense importar les característiques sociolingüístiques ni ideològiques de cada ciutadà. En quart lloc, tampoc no validem H3 per l'altre extrem de l'eix: F2 també es correlaciona moderadament amb les variables mencionades, malgrat estar classificada en el nivell 1, el més eufemístic.

Este últim punt podria tindre una explicació transversal i independent de l'eix eufemístic, ja que coincidix amb un fenomen observable en els nivells 2 i 3. En els tres casos, les formulacions que esmenten els territoris del domini lingüístic (F2, F4 i F6) reben més desacord comparades amb les del mateix nivell que esmenten les varietats lingüístiques (F1, F3 i F5). Tot i que en F2 apareix la Corona d'Aragó, hi és un constituent molt secundari (el final d'una cadena de subordinades i complements del nom). Sobre tot, encara que no ho podem assegurar empíricament, la falta d'efecte de *Corona d'Aragó* probablement indique que allò que activa estes correlacions en els diferents nivells no és parlar de «nocions geogràfiques», sinó concretament el fet d'esmentar Catalunya.

5. CONCLUSIÓ

La vacil·lació de les institucions a l'hora de mencionar en els seus textos la unitat de la llengua denota la presència d'una intuïció sobre el fet que la forma concreta de l'enunciació pot tindre un efecte en la recepció del text per part de l'opinió pública. Este treball valida empíricament eixa sospita mitjançant la demostració que una mateixa persona pot mostrar-se d'acord amb una formulació de la unitat de la llengua i en desacord amb una altra, sense importar que, des del punt de vista de la lingüística, les dues frases vulguen dir exactament el mateix. Esta observació podria inserir-se en debats metodològics més amples sobre com la forma de fer una pregunta pot canviar dràsticament els resultats obtinguts, però, sobretot, és una constatació que contradiu visions reduccionistes i dicotòmiques sobre les actituds lingüístiques cap a la unitat de la llengua al País Valencià. Encara que el lligam d'este desacord amb factors ideològics continua en part vigent amb algunes formulacions, el quadre dibuixat per una comparativa sistemàtica situa la població valenciana ben lluny de la imatge de dos blocs intransigents i enfrontats. Al contrari, malgrat la fluctuació en la dificultat per a reconèixer la unitat de la llengua segons alguns eixos socials, el principal motiu de variació és *com* es presente este fet, no el fet en si mateix. Així, els resultats globals mostren que actualment és poc habitual negar la pertinença de la varietat valenciana a una llengua que s'estén fora de les fronteres pròpies, cosa que es podria considerar com un èxit del període de pacificació o com un retorn al consens anterior al període més virulent, segons la perspectiva. No obstant això, una formulació inadequada pot capgirar els resultats: una persona completament d'acord amb l'analogia divulgativa que, per exemple, «les diferències entre el valencià i el català central són comparables a les del castellà peninsular amb l'argentí», pot alhora mostrar clarament el seu desacord amb la frase «el valencià és la mateixa llengua que parlen a Catalunya» o «el valencià és un dialecte del català».

En general, efectivament, el grau d'acord disminueix a mesura que la formulació esdevé menys eufemística. Tanmateix, no se segueix la progressió prevista en el cas del primer grup (F1 i F2) respecte al segon (F3 i F4): els parlants donen preferència a la idea de components diferenciats d'una mateixa llengua per damunt de formulacions més eufemístiques i complexes sintàcticament. La distància no significativa entre F1 (nivell 1) i F4 (nivell 2) no ens permet afirmar-ho, però és possible que hàgem detectat que un excés d'eufemisme desorienta els parlants o els genera desconfiança. A més a més, l'acceptació de F2 està més correlacionada amb variables sociolingüístiques que les altres tres, al mateix nivell que les poc eufemístiques (F5 i F6): amb estes formulacions, estar d'acord amb la unitat de la llengua es correlaciona positivament amb sentir-se català, ser competent en valencià i usar-lo sovint, i negativament amb sentir-se espanyol i situar-se en la dreta política. La impossibilitat de determinar exactament en el cas de F2 quin(s) element(s) de la formulació ha(n) activat eixes correlacions revela un problema addicional de les frases del primer grup (F1 i F2): construir frases massa llargues i cauteloses pot ser contraproduent, ja que la combinació d'una multitud de termes pot resultar, inesperadament, en una acceptació menys transversal per part de la població (comparat amb F3 i F4).

La formulació que actualment els parlants accepten d'una manera més transversal des de totes les perspectives avaluades és F3: «El valencià, el català i el mallorquí són varietats diferents d'una mateixa llengua». Per tant, basant-nos en les reflexions anteriors, fora d'àmbits acadèmics que requerisquen més precisió, recomanem que les institucions i les entitats que hagen d'enunciar la unitat de la llengua, amb els ulls posats a evitar al màxim friccions identitàries, ho facen a través de formulacions no jeràrquiques, que remarquen la diversitat de varietats dins de la llengua i que prioritzen la menció de delimitacions lingüístiques per damunt de les territorials.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- AGULLÓ CALATAYUD, Víctor (2011). «Análisis de la realidad sociolingüística del valenciano». *Papers* [en línia], núm. 96, vol. 2, p. 501-514. <<https://papers.uab.cat/article/view/v96-n2-agullo/369>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- AJZEN, Icek (1988). *Attitudes, personality and behaviour*. Milton Keynes: Open University Press.
- AVL = ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2005). *Dictamen sobre els principis i criteris per a la defensa de la denominació i l'entitat del valencià* [en línia]. <https://www.avl.gva.es/documents/31987/97442/Documents_04.pdf> [Consulta: 16 febrer 2024].
- BALDAQUÍ-ESCANDELL, Josep-Maria (2005). «A contribution to the study of Valencian linguistic secessionism: Relations between the perception of the supradialectal unity of the Catalan language and other sociolinguistic variables». *Catalan Review* [en línia], vol. 19, p. 46-58. <<https://raco.cat/index.php/CatalanReview/article/view/310034/400048>>.
- BODOQUE ARRIBAS, Anselm (2011). «El model valencià de política lingüística». *Revista de Llengua i Dret* [en línia], núm. 56, p. 143-171. <<http://revistes.eapc.gencat.cat/index.php/rld/article/view/2402/n56-bodoque-ca.pdf>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- CALAFORRA, Guillem (1994). «La "unitat de la llengua catalana" com a fet científic i argumentum ex auctoritate: revisió crítica». *Zeitschrift für Katalanistik* [en línia], núm. 7, p. 37-56. <https://romanistik.uni-freiburg.de/pusch/zfk/07/03_Calaforra.pdf> [Consulta: 16 febrer 2024].
- CASESNOVES-FERRER, Raquel; MAS, Josep À. (2016). «Usos lingüístics i ideologia: què fan els universitaris valencians?». *Caplletra: Revista Internacional de Filologia* [en línia], núm. 60, p. 113-139. <<https://raco.cat/index.php/Caplletra/article/view/308991/398979>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- (2020). «L'atracció dels valencians cap al valencià: motius i abast del canvi de llengua en dues ciutats mitjanes». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 30, p. 173-191. <<https://revistes.iec.cat/index.php/TSC/article/view/145514>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- CIS = CENTRO DE INVESTIGACIONES SOCIOLÓGICAS (2005). 2591: *Estudio sociológico de la Comunidad Valenciana (IV)* [en línia]. <<https://datos.gob.es/ca/catalogo/ea0022266-1826preelectoral-elecciones-generales-1989-cantabria>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- (2023). 3386: *Macroencuesta sobre tendencias en voto autonómico* [en línia]. <<https://www.cis.es/detalle-ficha-estudio?origen=estudio&idEstudio=14674>> [Consulta: 16 febrer 2024].

- CLIMENT-FERRANDO, Vicent (2005). *L'origen i l'evolució argumentativa del secessionisme lingüístic valencià. Una anàlisi des de la transició fins a l'actualitat*. Barcelona: CIEMEN.
- COLOM ORTIZ, Ferran (1998). *El futur de la llengua entre els joves de València: Coneixement, ús i actituds lingüístiques en els joves estudiants de la ciutat de València*. València: Denes.
- CONSELL DE LA GENERALITAT VALENCIANA (2023). *Declaració institucional de respecte a la Constitució i a l'Estatut d'autonomia* [en línia]. <https://gvaoberta.gva.es/va/declaracions-institucionals/-/asset_publisher/RQv7H32LN23Q> [Consulta: 16 febrer 2024].
- CONSELL VALENCIÀ DE CULTURA (1998). *Dictamen del Consell Valencià de Cultura sobre la llengua* [en línia]. <<https://cvc.gva.es/wp-content/uploads/55.especial.pdf>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- DAVIES, James Allan (1971). *Elementary survey analysis*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- IDESCAT = INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (2018). *Enquesta d'usos lingüístics de la població* [en línia]. <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA I GESTIÓ DEL MULTILINGÜISME (2021). *Coneixement i ús social del valencià* [en línia]. <<https://ceice.gva.es/va/web/dgplgm/enquestes-situacio-valencia>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- FERRANDO FRANCÉS, Antoni (1986). «La gènesi del secessionisme idiomàtic valencià». A: ALEMANY FERRER, Rafael (ed.). *La cultura valenciana ahir i avui*. Alacant: Publicacions de la Universitat d'Alacant, p. 117-133.
- GARRETT, Peter (2010). *Attitudes to language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2020). *La percepció sobre la unitat de la llengua a Catalunya* [nota de premsa, en línia]. <<https://llengua.gencat.cat/ca/detalls/noticia/percepcio-llengua>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- GENERALITAT VALENCIANA (2020). *Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana* [en línia]. <https://www.cortsvalencianes.es/sites/default/files/book/doc/ESTATUTO_VAL_21_11_19.pdf> [Consulta: 16 febrer 2024].
- IEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana* [en línia]. 2a ed. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <<https://dlc.iec.cat/>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- INSTITUT VALENCIÀ D'ESTADÍSTICA (2023). *Padró municipal continu: explotació estadística* [en línia]. <<https://pegv.gva.es/va/padro-municipal-continuu-explotacio-estadistica-resultats-per-a-la-comunitat-valenciana>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- JÁTIVA, Juan Manuel (2014). «Más de 40 sentencias equiparan 'valencià' i 'català'». *El País* [en línia]. <https://elpais.com/ccaa/2014/02/06/valencia/1391713671_158036.html> [Consulta: 16 febrer 2024].
- «Llei 7/1998, de 16 de setembre, de la Generalitat Valenciana, de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua». *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* [en línia], núm. 3334 (21 setembre). <https://dogv.gva.es/datos/1998/09/21/pdf/1998_7973.pdf> [Consulta: 16 febrer 2024].
- MAS, Josep-Àngel (2012). «Catalan as a pluricentric language: The Valencian case». A: MUHR, Rudolf (ed.). *Non-dominant varieties of pluricentric languages. Getting the picture*. Frankfurt; Berlín; Berna; Brusselles; Nova York; Oxford; Viena: Peter Lang, p. 283-300.
- PLATAFORMA PER LA LLENGUA (2020). *InformeCAT 2020: 50 dades sobre la llengua catalana* [en línia]. <https://www.plataforma-llengua.cat/media/upload/pdf/informecat-2020_267_11_2406.pdf> [Consulta: 16 febrer 2024].

- PRADILLA CARDONA, Miquel Àngel (2005). «La deriva estandarditzadora valenciana. Del secessionisme rupturista a l'aïllacionisme particularista». *Zeitschrift für Katalanistik*, núm. 18, p. 141-170.
- «Proposició no de llei de tramitació especial d'urgència sobre el reconeixement del valencià per la RAE en la seua categoria de llengua o idioma propi dels valencians, presentada pel Grup Parlamentari Popular (RE número 58.255)» (2013). *Butlletí Oficial de les Corts Valencianes* [en línia], núm. 171 (27 juny). <https://www.cortsvalecianas.es/publicaciones-CV/obtenerPdfBO?f_id_bocv=VIII00171000> [Consulta: 16 febrer 2024].
- RADATZ, Hans-Ingo (1993). «“Katalanisch” oder “Valencianisch”? Zum sprachlichen Sezessionismus im Land Valencia». *Zeitschrift für Katalanistik*, núm. 6, p. 97-120.
- «Sentència del Tribunal Suprem 634/2020 (Sala Contenciosa, Secció Quarta), de 2 de juny de 2020 (Recurs 5834/2018)». <<https://www.poderjudicial.es/search/TS/openDocument/0dac65dc421438e4/20200616>> [Consulta: 16 febrer 2024].